

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ І ПРАВОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Кривицький Юрій Віталійович,

orcid.org/0000-0002-7063-4725

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ

У статті досліджено конституційну реформу як складне багатовимірне політико-правове явище та з'ясовано її місце в системі суспільних і правових перетворень. Актуальність теми зумовлена потребою теоретичного розмежування правової реформи з іншими видами суспільних змін, а також відсутністю в сучасній науці конституційного права єдиного підходу до розуміння природи, ознак і функціонального призначення конституційної реформи. Встановлено, що конституційна реформа не зводиться лише до прийняття нової Конституції або внесення змін до чинного Основного Закону, а розглядається значно ширше – як процес істотного оновлення конституційних засад суспільного і державного ладу, механізму публічної влади, конституційних правовідносин, конституційної правосвідомості та засобів забезпечення конституційного правопорядку. Узагальнено основні доктринальні підходи до розуміння конституційної реформи, зокрема процедурно-текстуальний, інституційно-організаційний і системно-конституціоналістський. Обґрунтовано, що в системі конституційних змін конституційна реформа є одним зі способів конституційних перетворень і має бути відмежована від конституційної модернізації та конституційної трансформації. Доведено, що конституційна модернізація пов'язана переважно з еволюційним удосконаленням функціонування конституційної системи без радикальної зміни моделі конституціоналізму, тоді як конституційна трансформація відображає ширший динамічний і функціонально-практичний вимір розвитку юридичної та реальної конституції. Особливу увагу приділено співвідношенню конституційної, конституційно-правової та правової реформ. Зроблено висновок, що конституційна реформа не є синонімом політичної, адміністративної чи державно-управлінської реформ і не повинна необґрунтовано ототожнюватися з парламентською чи судовою реформами. Визначено, що вона є ключовою складовою конституційно-правової реформи як галузевого виду правової реформи та водночас виступає нормативно-ціннісною, методологічною і легітимацийною основою ширших правових перетворень.

Ключові слова: конституційна реформа, конституційні зміни, конституційна модернізація, конституційна трансформація, конституційно-правова реформа, правова реформа, конституціоналізм, Конституція України.

Kryvytskyi Yurii. Constitutional reform in the system of social and legal transformations

The article examines constitutional reform as a complex, multidimensional political and legal phenomenon and determines its place in the system of social and legal transformations. The relevance of the topic is due to the need to theoretically distinguish law reform from other types of social change, as well as to the absence in contemporary Ukrainian constitutional law scholarship of a unified approach to understanding the nature, features, and functional purpose of constitutional reform. It is established that constitutional reform should not be reduced solely to the adoption of a new Constitution or amendments to the current Basic Law. It should be understood more broadly as a process of substantial renewal of the constitutional foundations of the social and state order, the mechanism of public power, constitutional legal relations, constitutional legal consciousness, and the means of ensuring constitutional legality and constitutional order. The article summarizes the main doctrinal approaches to understanding constitutional reform, in particular the procedural-textual, institutional-organizational, and systemic constitutionalist

approaches. It is substantiated that within the system of constitutional changes, constitutional reform is one of the forms of constitutional change and should be distinguished from constitutional modernization and constitutional transformation. It is proved that constitutional modernization is mainly associated with the evolutionary improvement of the functioning of the constitutional system without a radical change in the model of constitutionalism, whereas constitutional transformation reflects a broader dynamic and functional-practical dimension of the development of both the legal and the real constitution. Particular attention is paid to the relationship between constitutional reform, constitutional law reform, and law reform. It is concluded that constitutional reform is not synonymous with political, administrative, or public administration reforms and should not be unjustifiably identified with parliamentary or judicial reforms. The author argues that constitutional reform is a key component of constitutional law reform as a sectoral type of law reform and, at the same time, serves as the normative-value, methodological, and legitimizing basis for broader legal transformations.

Key words: *constitutional reform, constitutional changes, constitutional modernization, constitutional transformation, constitutional law reform, law reform, constitutionalism, Constitution of Ukraine.*

Постановка проблеми. Проблема співвідношення правової реформи з іншими видами суспільних перетворень належить до важливих питань теорії правової реформи. Розмежування різних реформаторських процесів, зокрема правової реформи з державно-управлінською, адміністративною, судовою та іншими реформами, має принципове теоретичне і практичне значення. Без такого розрізнення відбуваються підміна предмета дослідження, розмивання поняттєво-категоріального апарату та некоректне ототожнення різнопорядкових суспільних змін. У цьому контексті особливої актуальності набуває осмислення конституційної реформи в системі суспільних і правових перетворень.

Складний і суперечливий перебіг конституційної реформи в Україні, що супроводжувався численними змінами до Основного Закону, дискусіями щодо їх змісту, меж і форм, а також відсутністю суспільного консенсусу стосовно напрямів відповідних трансформацій, виявив проблему концептуальних засад конституційної розбудови держави. Унаслідок цього конституційна реформа поступово сформувалася не лише як практична, а і як теоретико-методологічна проблема вдосконалення державної організації суспільства на конституційних засадах. Додаткової ваги ця проблематика набуває в умовах європейського вектора розвитку України та необхідності врахування досвіду конституційного поступу держав-членів Європейського Союзу [1, с. 5].

У сучасній науці конституційного права України дослідження конституційної реформи постали як окремий важливий і перспективний напрям. Попри наявність наукового доробку, ключові питання, пов'язані з поняттям конституційної реформи, її ознаками, місцем і роллю в системі ширших суспільних і правових перетворень, залишаються недостатньо розробленими. До того ж практика конституційних змін нерідко випереджає їх належне теоретичне опрацювання, що призводить до ситуативності реформаторських рішень і знижує рівень їх концептуальної визначеності [2, с. 91].

Традиційно конституційна реформа описується як процес прийняття нової Конституції або внесення змін до чинного Основного Закону. Однак таке розуміння відображає переважно її зовнішній, процедурний аспект. Натомість у юридичній літературі обґрунтовується підхід, згідно з яким конституційна реформа є значно ширшою, ніж оновлення тексту конституції, і постає як складний соціально-політичний і правовий процес, що відображає динаміку ключових суспільних відносин і трансформацію засобів їх правового регулювання [3, с. 417-418]. Саме тому виникає потреба розглядати конституційну реформу не ізольовано, а в системному зв'язку з правовою реформою та іншими суспільними перетвореннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика конституційної реформи посідає помітне місце в сучасній конституційно-правовій доктрині. Її окремі аспекти вивчали Н. В. Агафонова,

А. М. Колодій, А. Р. Крусян, М. В. Оніщук, Т. С. Подорожна, М. В. Савчин, Т. М. Серета, О. В. Скрипнюк та інші вчені, у працях яких конституційна реформа розглядається як явище, пов'язане з оновленням Основного Закону, розвитком конституційного ладу, формуванням сучасного конституціоналізму, вдосконаленням механізму публічної влади та забезпеченням прав людини. Попри наявність значного наукового доробку, недостатньо розробленими залишаються питання, пов'язані з визначенням сутнісних ознак конституційної реформи, її ролі в архітектоніці суспільних перетворень, відмежуванням від суміжних форм конституційного розвитку, насамперед конституційної модернізації та конституційної трансформації, а також з'ясуванням її співвідношення з правовою реформою.

Метою статті є з'ясування природи конституційної реформи, визначення її місця в системі суспільних і правових перетворень, а також розкриття її співвідношення з правовою реформою. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**: по-перше, охарактеризувати основні дослідницькі підходи до розуміння конституційної реформи; по-друге, відмежувати конституційну реформу від суміжних форм конституційного розвитку, передусім конституційної модернізації та конституційної трансформації; по-третє, розкрити взаємозв'язок і взаємодію конституційної реформи з правовою реформою та іншими суспільними трансформаціями.

Виклад основного матеріалу. У конституційному праві України відсутня офіційно закріплена дефініція конституційної реформи. Конституція України визначає лише порядок внесення змін до неї, тобто регламентує процедуру, але не розкриває сутності самого явища. Така законодавча ситуація свідчить про те, що внесення змін до Конституції є лише одним, хоча й важливим, аспектом конституційної реформи, проте не вичерпує її змісту. Показово, що й у зарубіжному конституційному праві термін «конституційна реформа» не має універсального закріплення: частіше використовуються формулювання «перегляд конституції», «реві-

зія конституції», «зміни до конституції», «конституційні поправки» [4, с. 83–84]. Уже на рівні позитивного права простежується відсутність уніфікованого підходу до визначення цього явища, що зумовлює роль доктрини у виробленні його концептуального розуміння.

Поширеність конституційних реформ у світі засвідчує, що вони є не випадковим, а об'єктивно зумовленим явищем модерної політичної історії. Упродовж останнього століття більшість держав неодноразово змінювали свої конституції, однак зміст, масштаби та форми таких перетворень істотно різнилися залежно від конкретних соціальних, економічних, політичних, культурних і правових умов [5; 6]. Саме ця обставина дає підстави розглядати конституційну реформу не лише як окремий юридичний акт, а як процес, пов'язаний із потребами розвитку суспільства, державності та правопорядку. Різноманітність причин, цілей і моделей конституційних реформ зумовлює необхідність виявлення їх ознак та опрацювання змісту цього феномена.

Опрацювання словниково-енциклопедичних джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення конституційної реформи. У частині праць вона трактується як заміна конституції або зміна її основних положень, що стосуються засад організації суспільства, способу організації державної влади, територіального устрою, а також основ взаємовідносин держави та особи [7, с. 117]. В інших наукових розвідках конституційна реформа характеризується як перегляд конституції, прийняття її в новій редакції або внесення значних змін і поправок [8, с. 126]. Поряд із цим існують підходи, в яких вона пов'язується зі зміною конституційного ладу, структурними перетвореннями політичної та економічної систем, формуванням громадянського суспільства та якісними трансформаціями форми держави [9, с. 135]. У довідкових рубриках видань із державного управління вона інтерпретується як прийняття конституції в новій редакції або внесення до неї значних поправок із подальшим приведенням у відповідність до неї всього масиву чинного законодавства [10, с. 178]. У сукупності наведені

точки зору демонструють варіативність акцентів – від процедурно-текстуальних до змістово-системних та управлінських.

Відповідно до позиції А. Р. Крусян, конституційна реформа спрямована на перетворення суспільства та держави. Ці зміни мають багатоаспектний, поступальний і складний характер, домінуючим завданням таких змін є формування системи конституціоналізму. Конституційна реформа є політико-правовим процесом поетапного удосконалення (перетворення) конституційного законодавства (зі зміною тексту конституції), розвитку конституційних правовідносин і конституційної правосвідомості, створення системи забезпечення (охорони) конституційного правопорядку з метою формування сучасного українського конституціоналізму. До основних ознак конституційної реформи відносяться: поетапність її здійснення (перманентний характер конституційного процесу); системність конституційних перетворень; політико-правовий характер змін у процесі конституційного реформування; повне або часткове перетворення конституції та конституційного законодавства; динаміка конституційних правовідносин; формування конституційної правосвідомості, передусім спрямованої на масове та індивідуальне сприйняття здійснюваних конституційних перетворень як об'єктивно необхідних і суспільно корисних; створення функціонального механізму забезпечення та захисту конституційного правопорядку і законності; інтеграція конституційного законодавства та конституційних реалій у систему конституціоналізму [3, с. 418–419].

На думку А. М. Колодія, сучасна конституційна реформа в Україні є особливою управлінською програмою дій, яку приймають і здійснюють народ та вищі органи державної влади, змушені в умовах побудови громадянського суспільства і правової держави, що постійно й об'єктивно змінюються, відновлювати їхню єдність і тим самим забезпечувати нову якість державного розвитку, утверджуючи новий режим законності (конституціоналізму), який і виступає метою відповідних перетворень. При цьому до традиційних парламентської, адміністра-

тивної, судово-правової та муніципальної реформ, що є відносно окремими напрямками конституційної реформи, необхідно додати реформування (або започаткування) громадянського суспільства і, ймовірно, визнати цей вектор пріоритетним [11, с. 5-6].

За твердженням М. В. Савчина, конституційна реформа є результатом консенсусу в площині суспільних інститутів, політичних партій і рухів, інститутів публічної влади, а також між цими рівнями організації суспільства і спрямована на зміну конституційного ладу відповідно до демократичних засад реалізації установчої влади народу. Для впровадження та завершення конституційної реформи необхідно досягти окресленого консенсусу такими шляхами: по-перше, внесення змін до розділу XIII Конституції України; по-друге, перегляд процедури внесення змін до Конституції України та її реалізації Установчими зборами; по-третє, прийняття законів, прямо передбачених Конституцією України, а також реформування судової системи, місцевого самоврядування, виборчого і референдного законодавства [12, с. 7, 33].

Вагомим науковим здобутком є напрацювання Н. В. Агафонової, згідно з якими вивчення конституційної реформи потребує цілісного теоретико-методологічного підходу, що долає фрагментарність наявних досліджень, поєднує поняттєвий, інституційний, процедурний і змістовий виміри реформування конституції та зорієнтований на забезпечення її дієвості. Конституційна реформа визначається як обумовлене потребами життєдіяльності суспільства політико-правове явище, пов'язане зі змінами Основного Закону, що проводяться на основі принципів, ціннісних засад конституційного ладу в межах параметрів конституційного процесу та спрямовані на вдосконалення державної організації суспільства і підпорядковані меті його розвитку. У соціальному плані конституційна реформа зумовлена необхідністю подолання суперечностей між потребами розвитку суспільства та можливостями, заданими в межах Основного Закону. Тому сутнісний аспект конституційної реформи полягає у змінах правових засад

державної організації суспільства. Маючи правову основу, якою є Конституція, такі зміни мають відбуватися шляхом цілеспрямованої діяльності уповноважених суб'єктів, що реалізується під час конституційного процесу. Матеріальна і процесуальна сторони конституційних змін характеризуються вимогами верховенства права та законності, системності, демократизму, легітимності. Терміни «конституційна поправка», «ревізія конституції», «перегляд конституції» (повний або частковий) охоплюються поняттям «конституційна реформа». З такої точки зору конституційну реформу можна розглядати як узагальнююче поняття щодо способів внесення змін до Конституції та разом з тим ширше за обсягом, оскільки вона включає як зміст конституційних новацій, нової Конституції або змін до чинної, так і механізм їх запровадження й реалізації [1, с. 54, 329].

Таким чином, опрацювання наведених позицій свідчить про відсутність у правознавстві єдиного підходу до розуміння конституційної реформи та дозволяє виокремити кілька основних напрямів її інтерпретації. По-перше, в частині досліджень конституційна реформа зводиться до процедурно-текстуального виміру та розглядається як прийняття нової Конституції або внесення значних змін до її положень із подальшим приведенням чинного законодавства у відповідність до оновленого Основного Закону. По-друге, поширеним є інституційно-організаційний підхід, у межах якого акцент робиться на перебудові механізму публічної влади, оптимізації системи стримувань і противаг, перерозподілі повноважень між вищими органами держави та вдосконаленні територіальної організації влади. По-третє, в розрізі системно-конституціоналістської концепції конституційна реформа постає як поетапний політико-правовий процес формування сучасного конституціоналізму, що охоплює не лише текстуальні зміни Конституції, а й трансформацію конституційних правовідносин, правосвідомості та механізмів забезпечення конституційного правопорядку. Нарешті, в низці позицій простежується тенденція до зближення конституційної реформи з державно-управлінськими

й політичними перетвореннями, що зміщує фокус уваги з її правової природи на управлінсько-інституційний результат. Така варіативність підходів засвідчує багатовимірність явища конституційної реформи та зумовлює потребу подальшого уточнення її змісту, зокрема шляхом відмежування від суміжних форм конституційного розвитку, насамперед конституційної модернізації та конституційної трансформації, якими в науковій літературі нерідко оперують поряд із поняттям конституційної реформи [13, с. 78].

Так, конституційна реформа та конституційна модернізація не є тотожними явищами. Якщо конституційна реформа пов'язується зі зміною конституційного ладу, структурними перетвореннями політичної й економічної систем суспільства, формуванням громадянського суспільства та якісними змінами форми держави, то конституційна модернізація виражає реакцію національної конституційної системи на суперечності певного етапу її розвитку з метою оптимізації існуючих інститутів публічної влади та приведення їх у відповідність із конкретною ситуацією. Конституційна модернізація пов'язується не з докорінною зміною моделі конституціоналізму, а передусім з раціоналізацією організації та функціонування публічної влади, що не зачіпає засад конституційного ладу [9, с. 136-137].

Згідно з міркуваннями М. П. Орзіха, конституційні перетворення в Україні в ретроспективі здійснювалися у формах конституційної модернізації та реформування і далеко не завжди отримували належне наукове обґрунтування з необхідним аналізом і прогнозуванням соціально-політичних та юридичних наслідків таких перетворень, що зумовлювало «вихід» реформи за межі власного предмета конституційного права у сферу системно-структурних якісних змін державно-правового та суспільного життя. Вчений наголошує на принциповій важливості окреслення шляхів (еволюційного чи революційного), рівнів і меж конституційних перетворень – від окремих нормативних змін, що не зачіпають конституційних принципів, закріплених у Загальних положеннях Конституції

України, до часткової чи системної новелізації конституційних принципів і норм конституційного ладу або прийняття нової Конституції. На цій підставі конституційну модернізацію пропонується розуміти як механізм постійного вдосконалення правовідносин шляхом системної реалізації суб'єктами права конституційних принципів і норм, як практику еволюційного розвитку конституційної системи, що не пов'язана з радикальними її змінами. Натомість конституційна реформа в телеологічному вимірі постає як політико-правовий процес повного або часткового перетворення актів конституційного рівня, спрямований на трансформацію національної системи конституціоналізму. За таким підходом вирішальною ознакою реформування є його цілеспрямованість на зміну моделі конституціоналізму, тоді як конституційна модернізація істотно не впливає на сформовану в країні систему конституціоналізму й виявляється в часткових або системних, передусім нормативно-правових, змінах, трансформації конституційних уявлень без зміни тексту Конституції України, а також у практиках офіційного тлумачення конституційних норм. У підсумку конституційна модернізація та конституційна реформа характеризуються як різновиди (форми) конституційних перетворень, що відрізняються за ступенем впливу на систему національного конституціоналізму, а відтак зумовлюють відмінності в цілепокладанні, змісті, правових та організаційних інструментах і критеріях ефективності таких перетворень [14, с. 43–49].

Показовою в контексті опрацювання багатовимірності конституційних перетворень є точка зору Ю. О. Волошина та О. М. Пересади, які розглядають конституційну трансформацію як процес зміни одного конституційного ладу або його елементів іншими з відповідною заміною механізмів державного управління та основ громадянського суспільства або їх окремих елементів, що закріплюється в конституції незалежно від її форми. У межах цього підходу конституційна трансформація постає як узагальнююча категорія, що відображає динамічний бік конституційних змін і охоплює як прийняття та новелізацію тексту Конституції

України, так і зміну сенсу (розуміння) її норм у процесі офіційного тлумачення та правозастосування, внаслідок чого трансформується не лише формальна (юридична), а й реальна конституція. Дослідники акцентують увагу на принциповій відмінності між конституційною трансформацією у вузькому та широкому сенсах: у вузькому розумінні вона фактично отожднюється з конституційними змінами як функціональним інструментом реформування, тоді як у широкому – постає як інтегруюча характеристика динаміки конституції, що об'єднує конституційне моделювання, процедури внесення змін до Основного Закону та практичні наслідки конституційної реформи. Причому вирішальним функціональним призначенням конституційної трансформації є подолання розриву між юридичною та фактичною конституцією шляхом приведення у відповідність нормативно закріплених приписів і реальних конституційних практик, тоді як конституційна модернізація розглядається як еволюційний спосіб надання конституції нових якостей у межах вимог сучасного конституціоналізму [15, с. 186–190].

У спеціальних дослідженнях конституційна трансформація конкретизується також на рівні окремих підсистем державної влади, зокрема судової, де вона описується як процес структурно-функціонального перетворення судоустрою відповідно до вимог громадянського суспільства, а модернізація форм і методів реалізації судової влади – як змістове вираження конституційної реформи у сфері правосуддя [16, с. 50–51, 157–158].

Відтак, конституційні зміни доречно розглядати як родову категорію, що охоплює різні форми конституційного розвитку. У його межах конституційна реформа виступає одним із способів конституційних перетворень, який відрізняється від конституційної модернізації глибиною та цілеспрямованістю змін, а від конституційної трансформації – тим, що остання відображає насамперед динамічний, інтегративний і функціональний вимір конституційних змін. Такий підхід створює методологічні передумови для визначення місця конституційної

реформи в системі ширших конституційно-правових перетворень і підводить до з'ясування її співвідношення з конституційно-правовою та правовою реформами загалом.

У такому ракурсі видається можливим перейти до з'ясування взаємодії конституційної, конституційно-правової та правової реформ. Це співвідношення слід здійснювати не через ототожнення відповідних явищ, а через категорії загального, особливого та структурно-функціонального зв'язку. Правова реформа є ширшим родовим явищем, що охоплює суттєві перетворення об'єктивного права, впливаючи на правореалізацію, правозастосування та юридичну практику. Натомість конституційна реформа є особливим видом таких перетворень, безпосередньо пов'язаним з істотною, цілеспрямованою та прогресивною зміною Конституції як Основного Закону держави. Специфіка об'єкта реформування дає змогу з'ясувати її природу та відмежувати від суміжних реформаторських процесів.

На думку В. В. Шамрая, доктринальний аналіз теоретико-методологічних засад співвідношення категорій «конституційна реформа» та «конституційно-правова реформа» дає підстави для висновку про їх відмінність і водночас взаємозв'язок, що виявляється як на рівні юридичного змісту, так і у формах і методах практичної реалізації. Під конституційною реформою вчений пропонує розуміти зміну форм і методів організації публічної влади, тобто обрання оптимальної для забезпечення ефективної життєдіяльності суспільства моделі державного устрою та правління, розподілу компетенції між вищими органами державної влади та їх незалежності, децентралізації публічної влади, розвитку місцевого самоврядування, вдосконалення конституційно-правового статусу судових і правоохоронних органів, що ґрунтується на принципі верховенства права та демократичних засадах організації держави. Конституційно-правова реформа визначається як реформування безпосередньо галузі конституційного права як провідної (пріоритетної, профілюючої) національної галузі права, що передбачає формально-

юридичне оновлення й удосконалення конституційного нормативно-правового матеріалу на всіх його системних рівнях – норм, інститутів, підгалузей і галузі загалом. Її безпосереднім предметом є норми конституції та конституційних законів, а також система галузі конституційного права, причому конституція виступає основним джерелом перетворень. Звідси випливає, що в концепції В. В. Шамрая конституційна реформа постає як інституційно-організаційна трансформація публічної влади, тоді як конституційно-правова реформа – як системне оновлення галузі конституційного права та її нормативного інструментарію, детерміноване як внутрішніми чинниками конституційної модернізації, так і зовнішніми інтеграційними процесами [17, с. 8, 292].

Разом з тим визнання конституційної реформи складовою правової реформи не лише не заперечує, а й підкреслює її пріоритетне значення. Це зумовлено особливою роллю конституції в системі форм (джерел) права та в механізмі правового регулювання. Не випадково В. М. Кампо стверджує, що конституційна реформа є головною серед політико-правових реформ, оскільки від її результатів залежить успіх інших реформаторських процесів [18, с. 10]. Не менш важливим є також і своєрідний зворотний зв'язок між правовою та конституційною реформами. Якщо конституційна реформа є компонентом правової реформи, то остання, за умови її системного характеру, не може бути реалізована поза конституційною реформою. Це зумовлено тим, що конституція закріплює основні принципи правового регулювання, визначає засади організації публічної влади, гарантії прав і свобод людини, межі правотворчості та загальні орієнтири правового розвитку. Через це будь-які глибокі перетворення у правовій системі або спираються на оновлену конституційну основу, або залишаються обмеженими рамками чинної конституційної моделі. Саме тому конституційна реформа виконує щодо правової реформи не лише роль її складової, а й функцію (місію) нормативно-ціннісного орієнтира, методологічної основи та легітимативної передумови.

Висновки. Конституційна реформа в сучасному правознавстві постає як складне багатовимірне політико-правове явище, що не зводиться до суто процедурно-текстуального внесення змін до Основного Закону. У науковому дискурсі вона інтерпретується як прийняття нової конституції або внесення до неї значних змін, як інституційно-організаційне оновлення механізму публічної влади, а також як поетапний процес формування сучасного конституціоналізму. Це свідчить про відсутність доктринально узгодженого підходу та підтверджує багатовимірність конституційної реформи, яка поєднує змістовий, інституційний, процедурний, телеологічний і функціональний виміри.

У системі конституційних змін конституційна реформа є одним зі способів конституційних перетворень. Вона відрізняється від конституційної модернізації глибиною і цілеспрямованістю дії на модель конституціоналізму, а від конституційної трансформації – тим, що остання відображає ширший, динамічний і функціонально-практичний вимір еволюції юридичної та реальної конституції. У цьому значенні конституційна реформа є істотною зміною конституції шляхом її вдосконалення, спрямованою на якісне оновлення засад суспільного і державного ладу, а також правової системи. Її зміст не вичерпується зміною консти-

туційного тексту, а охоплює також формування механізмів реалізації оновлених норм, розвиток конституційної правосвідомості та забезпечення дієвості конституційного правопорядку.

У межах теорії правової реформи конституційну реформу слід розглядати не як синонім політичної, адміністративної чи державно-управлінської реформи, а як особливий компонент правової реформи, безпосередньо пов'язаний з істотними і цілеспрямованими перетвореннями Конституції як Основного Закону держави. Необґрунтованими є й підходи, за якими вона охоплює парламентську чи судову реформи, оскільки це призводить до підміни об'єктів реформування і змішування різно-рідних суспільних перетворень. Конституційна реформа є ключовою складовою конституційно-правової реформи як галузевого виду правової реформи, тоді як конституційно-правова реформа охоплює ширшу трансформацію конституційного права, його принципів, норм, інститутів і форм. Саме особливе місце конституції в системі джерел права і правовій системі загалом зумовлює те, що правова і конституційна реформи є функціонально взаємопов'язаними, але не тотожними видами суспільних змін, а конституційна реформа, будучи компонентом правової реформи, водночас виступає її нормативно-ціннісною, методологічною та легітимацийною основою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агафонова Н. В. Конституційна реформа в Україні: механізми реалізації та проблеми ефективності : монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. 416 с.
2. Парламентаризм та законотворення : вибрані лекції / Н. В. Агафонова та ін. / Упоряд. : О. Л. Копиленко та ін. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 498 с.
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
4. Kocaqi E. The constitutional reform in Albania. *Interdisciplinary Journal of Research and Development*. 2023. Vol. 10. № 3 (S1). P. 83–88. doi: <https://doi.org/10.56345/ijrdv10n3s113>
5. Inoue T. The constitution of Japan and constitutional reform. *Asia-Pacific Review*. 2016. Vol. 23. № 2. P. 1–11. doi: <https://doi.org/10.1080/13439006.2016.1244969>
6. Ronconi, L., Gómez, V. M. The 1994 Argentinian constitutional reform: reflections on the impact of women's political participation. *Revista derecho del Estado*. 2025. № 64. P. 97–125. doi: <https://doi.org/10.18601/01229893.n64.04>
7. Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law). 2-е вид. допов. Запоріжжя : Дніпровський металург, 2010. 304 с.

8. Бобровник С. В., Варич О. Г. Конституційна реформа. *Мала енциклопедія теорії держави та права* / С. В. Бобровник та ін. / за ред. проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. С. 126.

9. Савчин М. В. Конституційна реформа. *Мала енциклопедія конституційного права* / Ю. Л. Бошицький та ін. / За заг. ред проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. С. 135–137.

10. Михненко А. М., Макаренко Е. М., Кравченко С. О. Управління якістю суспільних реформ : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2009. 192 с.

11. Колодій А. М. Конституційна реформа в Україні: поняття, етапи та головні напрямки : доповідь. Київ : НАПрН України, Київський регіональний центр, 2010. 27 с.

12. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: теорія і практика реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2013. 42 с.

13. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / за наук. ред. А. О. Янчука. Одеса : Фенікс, 2018. 152 с.

14. Орзіх М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення та науково-прикладне значення. *Право України*. 2012. № 8. С. 43–49.

15. Волошин Ю. О., Пересада О. М. Конституційна реформа та модернізація в сучасній державі в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.

16. Кулик С. В. Конституційна реформа в сфері судової влади в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / за наук. ред. Ю. О. Волошина. Одеса : Фенікс, 2018. 186 с.

17. Шамрай В. В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 360 с.

18. Кампо В. Українські реформи: політика і право : популяр. нарис. Київ : Міжнародна Фондація Виборчих Систем, 1995. 29 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026